

PSIHOLOGIA SOCIALĂ

CRIZA CUNOAȘTERII DE SINE

THE CRISIS OF SELF-KNOWLEDGE

CZU: 37.091=371.14

DOI: 10.46728/pspj.2021.v39.i2.p66-74

Victoria GONȚAdoctor, conferențiar universitar UPS "Ion Creangă" <https://orcid.org/0000-0002-6433-5112>**Elena ROȘCAN**

doctorand, UPS „Ion Creangă”

psiholog principal clinician, psihoterapeut, Cabinet Individual Psihologie,
„Anima Essence ”. <https://orcid.org/0000-0003-3556-4650>**Rezumat**

Acest articol abordează tema cunoașterii de sine ca necesitate a procesului de dezvoltare personală în atingerea propriului succes în viață. Ne-am propus să analizăm dacă procesul de cunoaștere de sine este un demers care apare în mod firesc, ca o tendință spre integritate a ființei umane sau sinergie cu lumea înconjurătoare, până la unirea cu transcendența, sau este oare o preocupare, o căutare conștientă, efervescentă, ce necesită interes și efort pentru dezvoltarea potențialităților până la împlinirea sine-lui realizat la un nivel superior ? Este acest proces o parte componentă a motivației în obținerea succesului în profesie, în relațiile noastre cu alții sau în acțiunile de evoluție, de la structuri intuitive de gândire individuală și conduite primare de integrare în grup, în societate, până la elemente de metacogniție, creativitate și integrare în societate prin înalte valori morale?

Cuvinte cheie: sinele, cunoaștere de sine, împlinire de sine, potențialități, proces, funcția transcendentă, experiența subiectivă.

Abstract

This article addresses the subject of self-knowledge as a necessity for the personal development process in achieving the own life ideal. We have set out to consider whether the self-knowledge process is an approach that occurs naturally, as a trend towards the integrity of a human being or synergy with the surrounding world, up to the union with transcendence or a preoccupation, a conscious, effervescent search, that requires interest and effort in developing the potentialities until the fulfilment of the achieved self at the highest level. Is this process a component part of motivation in achieving success within profession, our relations with others or our development actions, from

intuitive structures of individual thinking and primary conduct of group and society integration, to elements of metacognition, creativity and society integration through high moral values?

Keywords: Self, self-knowledge, self fulfillment, potentialities, process, transcendent function, subjective experience.

Introducere. Istoria cunoașterii de sine însumează efortul multor gânditori, iar toate teoriile din acest domeniu, în general, urmează aceeași linie și același model de gândire, având același obiectiv și scop. Cunoașterea de sine este inaugurată istoric de “daimonionul” lui Socrate și se încheie cu “inconștientul” lui Freud. Primul care pune deschis și în mod expres cunoașterea de sine ca datorie fundamentală a omului este Socrate. Ideea vine, pe de-o parte de la revelația daimoniului sau interior, iar pe de altă parte din inițierea filosofului atenian în misterele delphice. Personalitatea și ideile lui Socrate au schimbat fundamental gândirea europeană, determinându-i marile direcții de orientare ulterioară prin Platon, Aristotel și filosofii stoici. Incepând cu Socrate, cunoașterea de sine devine știință pentru om, dar și o didactică a persoanei umane, o paidee.

Scopul acestui studiu constă evidențierea relației dintre cunoașterea de sine și motivația în obținerea succesului în profesie, în relațiile individului cu alții.

Opinii și discuții. De la Socrate, orice încercare teoretică de explicare a omului sau a conceptelor referitoare la ființa umană, trebuie să se fundamenteze pe două elemente esențiale care nu pot fi separate: „a fi” și „a cunoaște”. Acestea cuprind și explică ființa umană. Este cunoscut faptul că *este* și *cugetare* a celor două elemente din care se constituie, în decursul istoriei

gândirii, celebra aserțiune cartesiană *cogito ergo sum* („Gândesc, deci exist”), ca un răspuns prin secol la imperativul delphic *gnothi sauton*. Prin aceasta se afirmă coincidența primordială a două lucruri - „a fi” și „a cugeta”. Acestea sunt inseparabile și apar ca niște concepte care exprimă calitatea persoanei de „a-fi-ea-însăși-prin-ea-însăși” în interioritatea sa. Adică atunci când Eul pătrunde în propria existență înseamnă că face un act de cunoaștere, dar această întâlnire a Eului cu sinele însuși, în interioritatea sa subiectivă intrapsihică, nu reprezintă altceva decât relevarea conștiinței de sine a persoanei, actul prin care persoana se cunoaște pe ea însăși, comunică cu sinele.

Esse și *Cogitare* devin astfel inseparabile, contingente în planul existenței și părți constitutive ale conștiinței. Concluziile la care ajunge Socrate din această sondare a vieții interioare sunt „conceptele rațiunii”, întrucât el caută ideile cele mai generale care să exprime adevărul. Dar aceste adevăruri nu constituie altceva decât esența ființei umane, concentrată în interioritatea sa, în comunicarea cu propria sa persoană. Descoperirea ideilor și ordonarea existenței în conformitate cu ele conduc la înțelepciune, la dobândirea stării complexe de fericire, liniște și echilibru sufletească interior: la starea de *sophrosyne* („gândire sănătoasă”).

„Gnothi Seauton” („cunoaște-te pe tine însuși”) este formulată azi ca un în-

demn de autoanaliză a sufletului individual, cu scopul unei ameliorări morale. Dar câte persoane în viața de zi cu zi, trăită mai mult sau mai puțin conștient au urmat acest indemn ?

Imperativul socratic „cunoaște-te pe tine însuși” înseamnă, pentru individ: cunoaște-ți modul de a fi, iar pentru persoana: cunoaște-te ca ființă. „Să-ți amintești de tine” înseamnă a fi conștient de propria ființă - „eu sunt”. Uneori, acest lucru se realizează spontan, este o senzație foarte stranie, este o *stare diferită de conștiință*. În procesul complex și dificil al amintirii de sine, practic *ne construim sinele propriu*. Atunci când reușim să conștientizăm diferite aspecte ale vieții noastre, înseamnă că începem să ne ”trezim”.

Două momente istorice au fost importante în căutarea descoperirii Sinelui: acestea sunt marcate de experiența sufletească a lui B. Pascal în planul spiritual, emoțional - afectiv, și experiența rațiunii metodice a lui R. Descartes. Pentru Pascal, viața interioară este contemplare pură, pe când, pentru Descartes, viața interioară este revelația existenței prin îndoială metodică a rațiunii. Matebranche continuă și adâncește aceste teze în plan etic.

Iluminismul aduce în prim-planul teoriei cunoașterii de sine două mari figuri ale gândirii europene: I. Kant și Maine de Biran. Primul dă vieții interioare dimensiunea ei antropologică, pe când cel de-al doilea pune problema psihologiei introspective. Ambii recunosc interioritatea sufletească și existența simțului intern ca manifestări fundamentale ale persoanei.

Secolul al XIX-lea aduce o răsturnare a ideilor despre viața interioară, cu o consecință dintre cele mai spectaculoase din istoria gândirii. Acest proces este inau-

rat de S. Kierkegaard și de F. Nietzsche care readuc în discuție problema pasiunilor și implicațiilor asupra vieții sufletești și morale a persoanei. Dar odată cu aceasta se produce și marea răsturnare a ideilor filosofice despre pasiuni, prin actul de “medicalizare” al acestora. La începutul sec. al XX-lea și în perioada a câtorva decenii, S. Freud va introduce psihanaliza care pune în mod predominant accentul pe sfera inconștientului, considerând că inconștientul reprezintă “centrul de greutate” al vieții psihice, dar și instanța fundamentală care guvernează întregul aparat psihic. Viața interioară devine o mișcare a pulsionilor inconștientului, iar Eul devine instanța conștientă, ambele aflate într-un paradoxal raport de confruntare conștientă, condiție fundamentală a echilibrului psihic al persoanei. Acestea fiind, în linii generale, aspectele persoanei legate de experiența vieții interioare și cunoașterea de sine, precum și istoria etapelor cunoașterii de sine. Cele trei instanțe ale vieții psihice: inconștient, preconștient, conștient sunt înlocuite după 1920 cu o alta triadă: *sinele, eul și supraeul*.

În concepția psihanalitică clasică, a lui Freud, la început „totul era sine”, iar Eul și Supraeul s-au constituit prin diferențierea progresivă. Sinele nu este întregul inconștient, ci are proprietatea de a fi total inconștient, așa după cum Eul și Supraeul sunt nu total, ci în mare parte inconștiente. Dar, deși inconștiente ca Sinele, Eul și Supraeul nu au în aceeași măsură-spunea Freud - “aceleași caractere primitive și iraționale” [2, p.34]. Psihanaliza freudiană proclamă sinele ca fiind o structură de personalitate puternică deoarece furnizează energia pentru celelalte două structuri. Sinele acționează în concordanță cu ceea

ce Freud numea principiul plăcerii, principala funcție este să evite durerea și să instaureze plăcerea prin reducerea tensiunii. Eul, posedă conștiința realității, este capabil să perceapă și să folosească elemente din mediu într-o manieră practică și acționează conform principiului denumit de Freud - principiul realității. Supraeul este considerat arbitrul moralității și se află într-o continuă căutare a perfecțiunii morale. În termenii intensității și irațiunii lui, determinantă devine insistența de suprapunere, spre deosebire de sine, scopul lui este de a inhiba plăcerile sinelui, deoarece amânarea intră în jurisdicția Eului. Se poate aprecia că Sinele nu poate percepe realitatea, singura cale prin care Sinele poate încerca satisfacerea trebuințelor este cea reflexă sau cea a experienței fantasmatică.

Carl G. Jung, discipol al școlii freudiene, întemeietorul psihologiei analitice, este cel care introduce conceptul de arhetip, „*image primordială*” [5, p. 124] sau tendințele înnascute care influențează conduita umană. Pentru individ arhetipurile reprezintă la nivel mental ceea ce sunt instinctele la nivel biologic. Pentru Jung aceasta este imaginea lui despre Dumnezeu, căci sinele Uman și cel Divin nu pot fi distinse. *Totul este spirit-vântul, respirația sunt 2 simboluri ale lui* [9, p.56].

Jung vorbește despre Sine, care aparține inconștientului individual și are o funcție compensatorie ce se manifestă în special prin intermediul viselor și al proiecțiilor - umbra colectivă, Sinele fiind o componentă arhetipală a inconștientului colectiv, conectată inevitabil cu temă *Numinosului*. **Jung spune că „nimeni nu-și poate realiza sinele fără să dea dovada cu prisosință de tărie morală, mult curaj,**

voința și sinceritate, - fiind și o condiție necesară în cea mai aventuroasă și mai importantă călătorie, cea către tine însuși. „*Actul acesta constituie fundamentul indispensabil al oricărei cunoașteri de sine și de aceea întâmpină o considerabilă rezistență...aceasta este prima probă de curaj cerută de drumul spre interior; o proba care-i sperie pe cei mai mulți căci întâlnirea cu sine însuși face parte dintre acele lucruri neplăcute pe care le evităm atâta timp cât putem proiecta în exterior tot ceea ce este greu, dificil, negativ. Cunoașterea de sine este asociată și cu cunoașterea și confruntarea cu propria umbră – iar această este înfricoșătoare*” [5, pg.91]. La Jung, Umbra (ca arhetip) este personificată de diavol, așa cum Dumnezeu este personificarea Sinelui. Odată ce este conștientizată, umbra poate fi transformată; numai așa energia acesteia poate fi folosită în scop constructiv, devenind sursă de creativitate, de inspirație, spontanitate. Recunoașterea și confruntarea cu umbra, acceptarea și integrarea în structura de personalitate a acestor trăsături care ne fascinează și ne înspăimântă totodată este așadar o condiție prealabilă în procesul de individuație, cunoașterea a ceea ce suntem cu adevărat în profunzimea ființei noastre.

La F. Jacques discursul interior apare ca un mod derivat al discuției cu altul: „Omul nu știe să comunice cu sine decât în măsura în care știe să comunice cu alții și prin aceleași mijloace” [4, p. 247]. Așadar, comunicarea cu Sinele nu poate fi decât derivată.

Heinz Kohut în căutările sale spre o nouă psihologie a Sinelui [6, p.570], singura psihologie care îl interesează, singura psihologie care este relevantă pentru

îmbunătățirea vieții umane sau a calității vieții umane, a urmărit să ajungă la o definire clară și exactă a Sinelui care este un lucru relativ apropiat de experiență; știm că avem un Sine; știm cine suntem, că este ceva continuu în noi; știm că ne trăim pe noi înșine ca pe un centru de inițiativă independentă de a menține o anumită continuitate căreia îi dăm numele de Sine și pe care o trăim ca Sine. Această psihologie este o psihologie a stărilor mentale complexe, a stărilor abisale de conștiință la care ajungem prin empatie și introspecție, dar care evidențiază relativitatea adevărului pe care îl dobândim în noi înșine; însă rezistența și conflictele interioare ne fac să negăm realitatea interioară cunoscută prin empatie și introspecție (propriile noastre gânduri, propriile noastre fantasme, sentimentele noastre) sau realitatea exterioară, din mediul înconjurător, tot ceea ce vine înspre noi prin intermediul ochilor, auzului, simțurilor externe. Sinele mai este definit ca fiind o generalizare relativ apropiată de experiența subiectivă a fiecărei ființe umane, întrucât există asemănări între noi ca ființe umane.

Sinele este în același timp nucleul, dar și totalitatea psihicului uman. În vise, el apare ca având diverse vârste, ceea ce arată că ne însoțește în toate etapele vieții, ca un ghid și îi subliniază caracterul atemporal și de omniprezență, care nu poate fi cuprins în totalitate în domeniul conștiinței.

Realitatea psihică interioară a individului are o finalitate secretă, iar aceasta este realizarea Sinelui, ca țel interior. Sinele este adesea reprezentat ca o imagine a omului cosmic, ca mister al totalității omului. „Este o imagine a completitudinii, de multe ori reprezentată printr-o fiin-

ță bisexuată, formă sub care reconciliază perechea de contrarii psihologice-masculinul și femininul. Această unitate este reprezentată și prin cuplul divin, regal sau în alt fel remarcabil.” [4, p.410; 5, p.149]. Pentru lucrul cu toate aspectele inconștientului, inclusiv pentru relaționarea cu Sinele, este vital ca eul să funcționeze cât mai normal cu putință. Altfel, apare pericolul identificării cu Sinele. De altfel, păstrarea laolaltă a tuturor contrariilor interioare fără a cădea în extreme, este una dintre cele mai dificile sarcini ale procesului de individualizare. Cu cât se amplifică conexiunea cu Sinele, iar persoana încearcă să-și urmeze inconștientul, cu atât nu mai poate acționa numai după placul eului; conexiunea cu Sinele apare când vin schimbări majore în viața unei persoane, cum ar fi despărțiri de familie, partener sau anturaj.

Viziunea lui Jung asupra sinelui este atât una structurală, cât și dinamică. În contextul individualizării, caracteristica cea mai importantă, devine dinamismul. Jung consideră că Sinele se află în continuă transformare pe tot parcursul vieții, iar toate imaginile arhetipale care ne însoțesc de la naștere până la moarte, sunt aspecte ale acestui arhetip central. Sinele poate fi considerat și o entitate cosmică care apare în viața individului și care se reînnoiește constant.

În accepțiune jungiană, “funcția transcendentă este un proces transformativ psihologic natural. Acest proces transformativ în care atât teza cât și antiteza își au fiecare rolul lor, este un proces de construire care face posibil să meargă un nou conținut care guvernează întreaga atitudine, punând capăt divizării și forțând energia opuselor pe un nou canal” [8,

p.245] Funcția transcendentă este ceea ce alchimiștii au numit a cincea esență, Quinta essentia sau Piatra Filosofală. “Funcția transcendentă ne permite să cuprindem întregul destinului nostru teleologic și să ne găsim relația cu noi înșine și cu lumea” [8, p.164].

Realizarea Sinelui reprezintă țelul suprem al psihicului, în care opusele nu mai relaționează prin conflict, ci prin compensare. Sinele devine deci, recipientul și organizatorul tuturor opuselor [5, p.536]. Funcția transcendentă face parte din aspectul formator de simboluri al inconștientului, având capacitatea de a unifica inconștientul și conștientul. Scopul acesteia este de a abilita psihicul să realizeze Sinele sau echilibrul psihic suprem, unde toate opusele sunt unificate: pendularea înainte și înapoi a argumentelor și afectelor reprezintă funcția transcendentă a opuselor. Întâlnirea celor două poziții generează o tensiune încărcată cu energie și creează un al treilea lucru viu, o ieșire din suspensia dintre opuse, o naștere care duce la un nou nivel al ființei, la o nouă situație. [4, p.189]. Acest al treilea lucru și noul nivel al sinelui, care culminează cu unificarea opuselor, este cvasi identic cu sinele.

E. Edinger, unul dintre privilegiatii cărora Jung le-a revelat parcursul său a căii Sinelui, prin splendida și inedita interpretare a conceptului de autorealizare de sine-[1, p.79], descoperă astfel baza unui nou sincretism organic al cunoașterii și experienței umane, iar perspectiva sa odată înțeleasă, nu poate să nu aibă consecințe revoluționare asupra viziunii pe care omul o are asupra propriei persoane și a lumii. Edinger clarifică concepția lui Jung despre fața și umbra lui Dumnezeu, referindu-se la Yahve și la Satan ca la cele

două aspecte ale uneia și aceleiași divinități, pe de o parte, și ale sinelui, pe de altă parte. Strategia aceasta corespunde pe deplin adevărului psihologic că fața și umbra ființei divine funcționează ca o oglindă în care se reflectă fața și umbra omului, în care se arată și profunzimile psihicului uman, proces ce echivalează cu o transformare totală, similară unei renașteri.

Edinger a înțeles că proiectul religios care secondează opera lui Jung interesează cel mai mult individul contemporan și s-a dedicat continuării lui prin toate studiile sale și prin activitățile de formare și îndrumare a analiștilor jungieni din institutele de profil cu care a colaborat.

V. Dem. Zamfirescu în „Cuvânt înainte” la volumul „In căutarea Sinelui”[9, p. 7-8] arată: „Fie că știm, fie că nu știm, căutam cu toții să ne apropiem de ceea ce Jung numea Sine. Indiferent de forma sub care se prezintă el conștiinței- Iisus, Buddha, piatra filosofică a alchimiștilor etc - sinele îi este transcendent. Arhetipul Sinelui nu poate fi realizat fără reunirea contrariilor: divin-omenesc, bine-rău, conștient-inconștient. Nesfârșit, drumul către Sine este dificil și pentru că eroarea și eșecul ne întâmpina la tot pasul.

Remarcăm o consonanță a gândirii, traversând secole și milenii, între Socrate, Jaspers și V. Lovinescu în orizontul cunoașterii Sinelui. Întâlnim, oare, și astăzi, în societatea actuală, această consonanță a gândirii sau ceea ce psihologia denumeste disonanța cognitivă este tot mai mult întâlnită atunci când ființele caută adaptarea la viața socială, urmărind funcționarea și adaptarea optimă, în menținerea sănătății mentale și emoționale? Conform psihologiei umaniste dezvoltată de Carl Rogers și Abraham Maslow, fiecare persoană este

valoroasă în sine. Prin natura sa, ființa umană are capacitatea de a se dezvolta și de a-și alege propriul destin, de a-și valida calitățile pozitive în măsura în care mediul îi creează condițiile de actualizare a sine-lui. Acceptarea necondiționată (indiferent de performanțe) și gândirea pozitivă (convingerea că fiecare persoană are ceva bun) sunt atitudini care favorizează dezvoltarea personală.

Cunoașterea de sine apare ca o necesitate pe parcursul vieții ? Cunoașterea de Sine se dezvoltă odată cu experiența de viață prin care trece omul? Există această căutare conștientă ? Pe măsură ce persoana avansează în vârstă, este tot mai preocupată de a diminua tensiunile din interiorul său, tensiuni generate de conflictele interioare; apare astfel necesitatea de a descoperi un aspect al Sinelui în Supraeu sau în idealurile Eului; prin acesta ființa umană dobândește o capacitate mai mare de autoreflexie. Totuși, niciodată nu vom putea afirma că ne cunoaștem pe noi înșine în totalitate; cunoașterea de sine nu este un proces care se încheie odată cu adolescența sau tinerețea, ba dimpotrivă, Jung consideră că necesitatea cunoașterii de Sine apare cam la jumătatea vieții și începe cu adevărat prin acel proces de enantiodromie, acea reîntoarcere, refacerea drumului către esență, către Sine, care ne conduce către cunoașterea profunzimilor ființei noastre, către acea expansiune a conștiinței care se revelează gradat până la cunoașterea ultimă a esenței ființei.

Confruntarea cu diverse evenimente ale vieții cotidiene poate scoate la iveală dimensiuni noi ale personalității sau le dezvoltă pe cele subdimensionate. Imaginea de sine este un proces cognitiv, afectiv și motivațional individual, dar suportă în

fluente puternice de mediu. Tocmai pentru a prezenta mediului o anumită imagine despre sine, ar putea duce uneori la o îndepărtare de sine? Sistemul orientărilor valorice umane și sociale determină partea consistentă a direcționării personalității și alcătuiește baza relațiilor ei cu lumea înconjurătoare, cu alți oameni, cu sine, baza concepției despre lume și miezul motivației vieții active, baza concepției despre viață și a „filosofiei vieții”.

După părerea lui M. Rokeach, menirea valorilor umane rezidă în asigurarea unui ansamblu de standarde pentru a direcționa eforturile noastre în satisfacerea necesităților, trebuințelor la toate nivelele ființei. Conform acestora, valorile cele mai importante ale sferei vieții sunt: dezvoltarea sinelui; satisfacția spirituală; relațiile sociale; prestigiul personal; situația materială; aptitudinile; nivelul personal de individualitate; sfera vieții profesionale; sfera studiilor, învățământ; sfera vieții familiale; sfera vieții sociale; sfera activității fizice. Pe măsură ce devenim preocupați de cunoașterea sinelui, de funcționarea Sinelui în sensul larg, când cercetăm coeziunea, coerența Sinelui, dobândirea de către sine a unei forme specifice, a unui pattern devenit în mod esențial permanent de atunci încolo, și modul în care acel pattern interacționează cu mediul, înțelegem sinele într-un mod diferit, un mod mult mai extins. Pe măsură ce mediul contribuie la formarea sa, la un moment dat, sinele devine o structură care, deși are propriile limite, este solid formată și din acel moment are liber-arbitru, care este un dat incontestabil al universului psihologic și care nu poate fi văzut decât ca un spațiu de acțiune și reacțiune.

Impulsul de a atinge o conștiință mai

înalță caracterizează, se pare, tot mai mulți oameni ai zilelor noastre. Edinger aduce numeroase dovezi în sprijinul acestor idei și pornește în argumentarea lui de la scăderea influenței religiilor și îndreptarea căutărilor tot mai mult către spiritualitate, proces care dă un imbold considerabil devenirii de sine conștiente. Este adevărat că religiile, lucrul spiritual atunci când își realizează funcțiile în viața oamenilor, îi pot salva atât de inflație a Eului, cât și de alienare. Acest câștig este obținut însă printr-o pierdere gravă, printr-un efect negativ deloc de neglijat: privarea omului de experiența individuală a propriilor abisuri și împiedicarea evoluției psihice și a funcționării optime a axei ego-sine, din cauză că Sinele este proiectat în exterior. Jung ne avertiza că sufletul nostru nu este în siguranță altundeva decât în noi înșine și nu trebuie lăsat în grija „păstrătorilor de suflete”, oricât credit le-am acorda. I. Mânzat spune de asemenea, că „în adâncul sufletului nostru, în Sinele care adăpostește divinul lăuntric, putem auzi *liturghiile silențioase ale Sinelui*” [7, p.68].

Preocuparea mistică, curiozitatea, interesul treaz de a cunoaște Creatorul, cunoașterea esenței ființei noastre, a scânteii divine lăuntrice, a adevărului ultim este prima dovadă a existenței lui Dumnezeu atât în interiorul ființei umane, cât și în întregul Univers. Această preocupare determină stabilirea scopului fundamental al muncii spirituale și al dedicării spre dezvoltarea funcției transcendente a psihicului uman, a ființei care caută să se cunoască pe sine și care se întreabă „Cine și ce sunt eu, în esență?”, astfel deschizând ușa intuiției și a percepțiilor spirituale. Transcenderea limitărilor evoluționiste înăscute ale egoului, ale Eului relativ, efemer

conduce către adevărata identitate de sine, Eul real, etern, nenăscut, adimensional, neschimbat și prin aceasta se ajunge la accesarea și dezvoltarea capacității native a conștiinței înseși, care ignoră toate limitările egoului și a lumii manifestate, obiective sau subiective. În contrast cu percepția egoului despre Dumnezeu, realitatea absolută a sinelui este manifestarea lui Dumnezeu ca esență reală a existenței omului. Conștientizarea permanentă a existenței omului ca „eu” înseamnă expresia omniprezentă a Divinității înăscute a sinelui. Aceasta este o experiență universală, permanentă, care este pur subiectivă și pentru care nu este posibilă și necesară nici o dovadă.

Concluzii:

Cunoașterea care apare din interior este firească, accesibilă și se acumulează prin experiență. O astfel de cunoaștere este mai presus de definire sau descriere, ea fiind substratul primordial, confirmabil și universal al puterii și energiei din care se naște atât posibilitatea, cât și actualizarea existenței. În mod paradoxal, subiectivitatea fundamentală este cea care conduce la descoperirea uimitoare a singurei „obiectivități” reale care este posibilă.

Chiar și cea mai riguroasă căutare sau cercetare științifică duce la descoperirea faptului că, fără subiectivitate, nimic nu poate fi cunoscut, nici măcar nu s-ar putea spune că există ceva.

Conștientizarea conștiinței de sine, conștientizarea faptului că ești conștient și conștientizarea conținutului, depind toate de apariția acestei subiectivități, care este chiar „Eul” universal al realității, totalitatea prezenței ca sursă omniprezentă a existenței.

Bibliografie:

1. EDINGER, E., *Intâlnire cu Sinele*, Editura Nemira , 2016.
2. GOLDBERG, A., coord., *The Psychology of the Self: A Case Book*, New York: International Universities Press, 1978.
3. DAVID, R., Hawkins – *Ochiul Sinelui*, Editura Cartea Daath, 2000.
4. JUNG, C .G., *Răspuns lui Jov*, With a new foreword by Sonu Shamdasani, 1952.
5. JUNG, C.G.,- *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, editura Trei, București, 2003.
6. KOHUT, H., – *The Analysis of the Self*. New York: International Universities Press, 1971.
7. MANZAT, I., TANASE, M., – *Psihologia tăcerii. Liturghiile silențioase ale Sinelui*, Editura Psyche, București, 2006.
8. MINULESCU, M., - *Complexele. Creativitate sau distructivitate*, Editura Trei, București, 2016.
9. ZAMFIRESCU, Dem V. – *În căutarea sinelui*, Editura Trei, București, 2014.

Primit la redacție: 26.10.2021